

OVER INTEGRATIE EN CONFRONTATIE

Ontwikkelingen in de homo- en lesbischebeweging ¹

BART HELLINCK *

MEER DAN EEN HALVE EEUW GELEDEN ZAG IN BRUSSEL DE EERSTE HOMO- EN LESBIENEGROEP VAN ONS LAND HET LICHT. SINDSDIEN ZIJN VIJF DECENNIA GEVOLGD VAN SUCCESSEN MAAR OOK VAN TEGENSLAGEN, VAN VRIENDSCHAP MAAR OOK VAN RUZIES EN CRISES, VAN VERANDERINGEN EN CONTINUÏTEIT, EN VOORAL VAN VEEL INZET, IDEALISME EN GOEDE BEDOELINGEN.

Tot op het eind van de jaren 1960 bleef de beweging beperkt tot Brussel en Antwerpen. Daarna kende ze een eerste stroomversnelling, met de oprichting van heel wat nieuwe groepen, ook in kleinere steden. Vrij snel zochten die nieuwe initiatieven toenadering tot mekaar, waardoor verschillende samenwerkingsverbanden ontstonden. Tegelijk doken aan de linkerzijde enkele radicalere kernen op. Interne breuklijnen werden hierdoor versterkt, hetgeen een explosief mengsel opleverde dat vervolgens in het midden van de jaren 1980 bijna onvermijdelijk tot ontploffing kwam...

Dit artikel beschrijft de ontwikkelingen in de homo- en lesbischebeweging van ons land vanaf het eind van de jaren 1960 tot het begin van de jaren 1980. Onvermijdelijk zal de klemtoon vooral liggen op het Nederlandstalige deel van die beweging. Zij stond immers heel wat sterker dan het Franstalige deel, dat toen buiten Brussel (en een groep in Luik) nergens voet aan de grond kreeg en er bovendien niet in slaagde een duurzaam samenwerkingsverband op poten te zetten. Daarvoor wordt verwezen naar andere culturele invloeden ², andere tradities op het vlak van het verenigingsleven en een drukkend macho homofoob klimaat in het 'ouvriéristische' Wallonië. De grote aantrekkingskracht van de hoofdstad op Franstalige homo's mag eveneens niet worden onderschat. Een bijkomende reden voor de relatieve ondervetgenwoordiging van het Franstalige verhaal in dit artikel is hoe dan ook dat de ontwikkelingen daar eigenlijk nog nauwelijks tot niet zijn bestudeerd en heel wat bronnenmateriaal nog verspreid zit.

1 Dit artikel is vooral gebaseerd op mijn studie "Een droom waarvan we nooit konden vermoeden dat hij mogelijk zou zijn". Bijdrage tot de geschiedenis van 50 jaar homo- en lesbischebeweging in Vlaanderen (1953-2003)" (Gent/Brussel, Holebifederatie/Gelijke Kansen in Vlaanderen, 2003, vi-226 p.), waarvoor ongeveer een 70-tal protagonisten werden geïnterviewd, en voorts op enkele van mijn bijdragen in de jongste nummers van *Het ondraaglijk besef, nieuwsbrief van het Fonds Suzan Daniel*. Verder is gebruikt gemaakt van het artikel "Lesbiennes et homosexuelles" van Catherine Jacques, David Paternotte en Cathy Herbrand in de binnenkort te verschijnen *Encyclopédie d'histoire des femmes en Belgique de 1789 à nos jours* (Éditions Racine) en op de licentiaatsverhandeling "Lesbiënegroepen in Vlaanderen tussen 1974 en 1994" van Lies De Gendt (Leuven, KUL, 1995).

2 Met onder meer de Nederlandse Vereniging tot Integratie van Homoseksualiteit – C.O.C., op dat moment minstens een van de sterkste homo- en lesbischegroepen ter wereld, hadden de Vlaamse groepen duidelijk een inspirerend voorbeeld. De Franstalige groepen van ons land, gericht op (het noorden van) Frankrijk hadden op dat vlak heel wat minder geluk. Daar stond de homo- en lesbischebeweging veel minder sterk.

In Nederland en de Angelsaksische wereld zijn al sinds het eind van de jaren 1970 homo/lesbische archief- en documentatiecentra actief, mede als gevolg van en/of ter ondersteuning van een intussen massale stroom aan publicaties onder de noemer van “gay/lesbian studies” (of zelfs “queer studies”). In België daarentegen is pas sinds eind 1996 het Fonds Suzan Daniel gestart, genoemd naar het pseudoniem van de vrouw die in 1953 de eerste homo- en lesbiënegroep van ons land heeft opgericht³. Daardoor is heel wat bronnenmateriaal verloren gegaan en zijn veel archivalia nog steeds niet gelocaliseerd. Terzelfder tijd hebben de Belgische historici zich nog nauwelijks gebogen over de geschiedenis van de homo- en lesbiënebeweging, of bij uitbreiding het verleden van homo’s en lesbiënes in het algemeen.

I. Proloog

Wanneer Suzan Daniel midden september 1953 vanuit Amsterdam terugkeert naar Brussel is ze vastbesloten zich in te zetten voor een verbetering van de maatschappelijke positie van homo’s en lesbiënes. Het 3de congres van het *International Committee for Sexual Equality*⁴, een voorloper van de huidige *International Lesbian and Gay Association*, had immers een dermate enthousiasmerend effect op haar dat ze meteen ook in eigen land aan de slag wilde. “*J’y ai vu et entendu des hétéros nous défendre. Des gens qui nous comprenaient. Des professeurs de faculté qui déclaraient que nous étions des êtres humains comme n’importe qui. Et ça à une époque où, au fond, nous étions encore des pestiférés. Cela faisait du bien. Mais en Belgique il ne se passait encore rien du tout*”⁵.

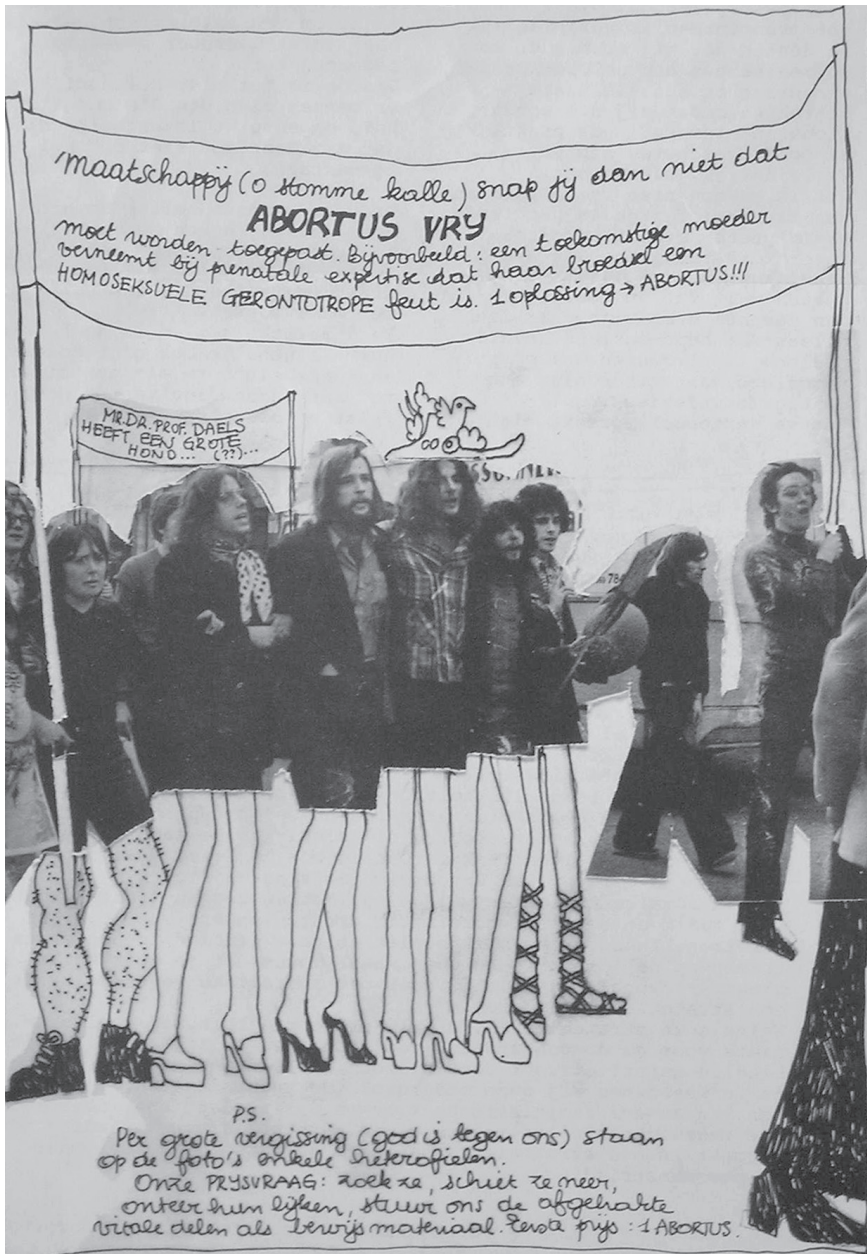
Met het sterke Nederlandse model voor ogen en na discrete contacten met senator Pierre Vermeylen en een Brussels politiecommissaris richtte Suzan Daniel, samen met enkele geïnteresseerde homomannen, uiteindelijk begin december 1953 het *Centre Culturel Belge* (CCB) Cultuurcentrum België op. Een jaar later gooide ze echter de handdoek in de ring toen bleek dat de mannen toch eerder een privéclubje voor ogen hadden dan een naar emancipatie strevende organisatie. De mannen deden wel voort, onder de noemer *Centre de Culture et de Loisirs* - Cultuur- en Ontspanningscentrum (CCL-COC).

3 Suzan Daniel, met als echte naam Suzanne De Pues, werd in 1918 in Brussel geboren als enig kind van Mechelse ouders. Als kind woonde ze drie jaar in Ethiopië. Op haar veertiende liet ze de school achter zich voor een professioneel heel actief leven in velerlei functies. Daarnaast was ze in die periode de jongste en eerste vrouwelijke filmrecensente van ons land. In de tweede helft van de jaren 1930 leerde ze het homo/lesbisch uitgaansleven van de hoofdstad kennen. Ze verkeerde toen tevens in de kringen van Hem Day en het non-conformistische blad *Le rouge et le noir*.

Voor meer informatie over haar, zie: BART HELLINCK, “Stammoeder”, in *ZiZo*, (1997)21, p. 14-15. Voor meer informatie over het Fonds, zie: www.fondssuzandaniel.be.

4 Het ICSE, zich steunend op de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, ontstond in 1951 en werd vooral ondersteund vanuit de Nederlandse homobeweging, al probeerde ze een ‘neutraal’ imago uit te dragen. Het comité organiseerde vooral congressen om respect te verwerven en wenste zo aanzetten te geven tot het veranderen van de houding ten opzichte van homoseksualiteit.

5 Eigen verzameling documenten, interview Suzanne De Pues door auteur, 3.2.1996.

- Bijgewerkte foto, verschenen in het tijdschrift *De Plaag* van de vereniging De Rode Hond uit 1973. De Gentse groep De Rode Hond leed slechts een kortstondig bestaan (1972-73), maar zorgde ervoor dat homo's en lesbiennes voor de allereerste keer in de Belgische geschiedenis openlijk als groep op straat kwamen. Ze nam deel aan de abortusbetoging van 24 maart 1973.

Het feit dat zowel de verantwoordelijken als de leden in de anonimiteit wensten te blijven, en de geslotenheid van de media met betrekking tot een onderwerp als homoseksualiteit, zorgden ervoor dat slechts een uiterst beperkte groep werd bereikt. Langzaam aan zou dat beeld in de jaren 1960 veranderen. In Antwerpen zag een Vlaamse afdeling het licht. Enkele personen betrachtten een meer serieuze aanpak met de organisatie van de eerste, bescheiden colloquia, met figuren als seksuoloog Jan Vermeire, psycholoog-criminoloog Steven De Batselier (KUL) en Jos Van Ussel (RUG) vond men de eerste externe medestanders. Ook enkele media lieten soms een opening, zoals bijvoorbeeld de Antwerpse liberale krant *De Nieuwe Gazet* of het TV-programma *Diagnose van het anders-zijn* (1966) op de openbare omroep ⁶.

Terzelfder tijd sloop in 1965 voor het eerst een openlijk discriminerende bepaling het Strafwetboek in : gebaseerd op de toen aangehangen verleidingstheorie verhoogde artikel 372bis de seksuele meerderjarigheid voor homo's en lesbiënes van 16 naar 18 jaar. Omwille van zijn symboolwaarde zou de strijd hiertegen een belangrijk mobiliserend en verenigend effect op de homo- en lesbiënebeweging hebben.

II. Nieuwe groepen

Gedurende de eerste decennia van de Belgische homo- en lesbiënebeweging zou ze in belangrijke mate worden beïnvloed door wat zich afspeelde in Nederland en Frankrijk. Dat was ook het geval wanneer in 1968 in Antwerpen enkele personen een nieuw initiatief uit de grond stampten : een gesprekscentrum, zonder lidkaart of -geld, zonder vast lokaal, bestuur of statuten. De bedoeling was eenvoudigweg mensen bijeen te brengen, en uit hun isolement te halen, om zich te beraden over de problemen in verband met homofilie, bij zichzelf en bij anderen. Terzelfder tijd wenste men echter ook de contacten met de buitenwereld uit te bouwen, aangezien het in de heterofiele maatschappij was dat de homofiel leefde. Daarom diende er meer over homofilie te worden gepraat, meer informatie geboden. In plaats van de specialisten-wetenschappers die tot dan vooral het hoge woord voerden, ging men nu uit van het beginsel dat de homofielen zelf het best geschikt waren om informatie over hun homofiel-zijn te geven, en ook dat zijzelf het beste hulp en steun konden geven aan andere homofielen die met dezelfde problemen als zij te kampen hadden.

Het Gesprekscentrum werkte al snel inspirerend in heel wat andere steden. Rond 1969-1970 ontstonden bijgevolg nieuwe groepen in Brugge, Leuven, Gent, Mechelen, Hasselt, Kortrijk... waarvan er echter al snel een aantal verdwenen. Een gebrek aan medewerking en inzet van homo's zelf, die nog al te zeer gevangen zaten in de eigen problematiek en bang waren als homoseksueel gekend te worden, speelde daarbij een

⁶ Zie hierover mijn artikel "Over mensen die zichzelf zo vinden", in *ZiZo* (1998) 27, p. 20-22.

belangrijke rol. Het werd hen trouwens niet altijd zo gemakkelijk gemaakt. Een Gentse jonge homoman had bijvoorbeeld een neutrale contactadvertentie⁷ laten plaatsen in een Gents advertentieblad, waarop een drietal politieverhoren, een proces-verbaal en zelfs het maken van foto's en vingerafdrukken volgden. In elk geval kruidden de specifieke plaatselijke situatie en de aan/afwezigheid van 'voorgangers' al deze nieuwe initiatieven, bijvoorbeeld een Nederlandstalige en een Franstalige werking in de studentenstad Leuven of een gedeeltelijke catacombenwerking in het katholieke Brugge.

Sowieso werkte de zich ontluikende homo- en lesbiënebeweging in die jaren mee aan tientallen voorlichtingsvergaderingen, verspreid over het land, en bouwde men de contacten uit met of stuurde men informatiepakketten naar welzijnsorganisaties, dokters en psychiaters, PMS-centra... Een achterliggende gedachte bij dit alles was zeker ook dat de concrete persoonlijke ontmoeting en kennismaking met de homofiel als mens ertoe zou bijdragen het vertekende beeld, meestal bepaald door contacten met "zekere types van homofielen", te doorbreken, om zo uiteindelijk te komen tot een genuanceerder beeld van de "mogelijke vormgevingen van de homofiele zijnswijze" en de volledige integratie van de homofiel in de samenleving.

Priester-arbeider Wilfried Lammens was een van diegenen die uitermate actief was in het organiseren van voorlichtingsvergaderingen. Tegen de instructies van zijn conservatieve Gentse bisschop Van Peteghem in, verhuisde hij daarvoor naar Antwerpen waar hij bij een bank aan de slag ging om in zijn levensonderhoud te voorzien. De grote eenzaamheid van veel homofielen en hun vervreemding en vijandigheid tegenover elke vorm van religieuze beleving inspireerden hem immers tot de uitbouw van een pastorale werking voor homofielen, waartoe de aanzet werd gegeven door middel van maandelijks eucharistievieringen in huiskamerverband. Terzelfder tijd speelde hij een belangrijke rol bij de realisatie van de BRT-reportage *Zo Zijn* (1970), dat zich in Vlaanderens collectief geheugen nestelde dankzij de coming out van de bekende zanger Will Ferdy.

Was de beweging tot dan toe in hoofdzaak een mannenaangelegenheid, dan begonnen de lesbiënes – toen nog : homofiele vrouwen – zich geleidelijk aan ook te organiseren. Homo's en lesbiënes sluiten elkaar echter uit in hun verlangens, zijn respectievelijk als mannen en vrouwen gesocialiseerd, hebben een andere subcultuur, een andere leefwereld. Samenwerken op het vlak van de belangen, omwille van een gedeelde discriminatie op basis van de seksuele voorkeur, was wel mogelijk, maar bleek in de praktijk niet altijd zo eenvoudig. En door hun minderheidspositie binnen de homo- en lesbiënebeweging hadden ze het moeilijk om gehoord te worden.

⁷ Het zoekertje luidde als volgt: "student (+21j) (homofiel) zoekt ernstige, sportieve, quasi normale gevoels- en leeftijdsgenoot. Schrijven bur. blad". Voor meer informatie over dit opmerkelijk verhaal, zie: BART HELLINCK, "Wie zoekt, wordt gevonden", in *Het ondraaglijk besef*, (2004) 10, p. 14-16.

Aan de andere kant waren er natuurlijk heel wat lesbiënes actief in de vrouwenbeweging en in de diverse vrouwenhuizen, waar ze echter met specifiek lesbische eisen nauwelijks terecht konden. Daartoe bestond immers te veel angst dat ze het imago van de vrouwenbeweging zouden bepalen/besmetten. Vrouwen mochten dus wel lesbisch zijn, maar werden geacht daar niet te veel over te praten en er niet te veel mee naar buiten te komen. De 'gewone huisvrouwen' (en hun heteromannen) mochten toch niet worden afgeschrikt...

In deze context ontstonden in de jaren 1970 de eerste autonome lesbiënegroepen. Sappho in Gent beet in 1974 de spits af. Een groepje Antwerpse vrouwen twijfelde dan al verschillende jaren tussen het Gespreks- en Onthaalcentrum (GOC) en het Vrouwencentrum, maar voelde zich noch in de homobeweging noch in de feministische beweging echt thuis en/of welkom. In 1978 besloten ze dan maar een autonome werking op te richten: Atthis. Dat voorbeeld werd de jaren daarop – al dan niet kortstondig – gevolgd in Turnhout, Brugge, Brussel en Lommel.

Uiteindelijk konden lesbiënes die zich wilden engageren dus op heel wat plaatsen terecht: de vrouwenbeweging en allerhande vrouwenhuizen, de gemengde homo-

- Een 1 mei-betoging op de Gentse Korenmarkt tijdens de tweede helft van de jaren 1970, waarbij tegelijkertijd voor de arbeidersstrijd, de vrouwenstrijd en de homostrijd wordt opgeroepen. (Foto Kris de Munter, privé-collectie Guido Totté)

en lesbiënebeweging en onafhankelijke lesbiënegroepen. Maar deze uitgebreide keuzemogelijkheden impliceerden meteen ook een versnippering van krachten.

Aan Franstalige kant zag het landschap er heel wat schraler uit, bleek de drempel veel hoger om zich te verenigen naast de mogelijkheden die het uitgaansleven bood. In Brussel had het CCL in de lijn van de Franse groep Arcadie⁸ blijkbaar een wat paternalistische en brave werking. De *Association pour la Défense des Homophiles* (ADEHO) had zich daarvan afgescheurd en was zo mogelijk nog braver. Buiten de hoofdstad ontstonden in Leuven een Franstalige studentenwerkgroep en de *Mouvement d'Aide Sociale aux Homophiles* (MASH) in Luik, gepatroneerd door soeur Denise. Pas omstreeks 1980 zouden er meer initiatieven van de grond komen.

III. Samenwerking

Geleidelijk aan was homoseksualiteit in de maatschappelijke opinie geëvolueerd van een ziekte of zonde naar een ongelukkige toestand waarvoor medelijden diende te worden opgebracht. Zelfaanvaarding en integratie kwamen daarbij centraal te staan. De verschillende groepen die in het begin van de jaren 1970 in de diverse steden actief waren, beseften dat meer samenwerking noodzakelijk was om de maatschappelijke positie van homofielen nog te verbeteren. Met de bundeling van krachten en meer coördinatie zou het immers mogelijk worden méér te verwezenlijken, zowel wat betreft de opvang van de homofiel als de voorlichting van de heterofiel. Persoonlijke tegenstellingen en ambities, maar ook meningsverschillen over de manier waarop moest worden gewerkt, bemoeilijkten evenwel die evolutie.

Eind 1971 was er bijvoorbeeld een poging op nationaal (Belgisch) niveau. CoHom (Coördinatie Homofilie), bleef wél enkele jaren bestaan, doch leverde slechts weinig concrete resultaten op. De verschillen in mentaliteit en visie (een sterke koepel of een erg los samenwerkingsverband), de taalbarrière, een gebrek aan medewerk(st)ers en vergaderdiscipline leverden blijkbaar stormachtige vergaderingen met oneindig veel ruzies op.

Al in 1972 onderzocht men bijgevolg de mogelijkheid om voor het Vlaamse landsgedeelte een meer uitgebreide 'informatiegroep' te organiseren. Op die manier ontstond Infoma – een samentrekking van informatie-(homofilie)-maatschappij – dat de coördinatie van de verschillende acties op het gebied van voorlichting als doelstelling meekreeg, inclusief

⁸ Arcadie, met als boegbeeld André Baudry, ontstond min of meer op hetzelfde moment als het initiatief van Suzan Daniel, en was zowat de eerste Franse homogroep. De groep, die een gelijknamig literair-wetenschappelijk tijdschrift uitgaf, streefde een goede relatie met de autoriteiten na. De radicale initiatieven van het begin van de jaren 1970 zouden zich nadrukkelijk tegen het conservatieve Arcadie keren, en omgekeerd. Het intussen tot een anachronisme geworden Arcadie verdween in 1982.

de werking naar de politiek en de media. Aan Franstalige kant volgden doorheen de jaren diverse pogingen om iets gelijkaardigs op poten te zetten, maar daar bleek het water altijd net iets te diep, of de belangen en standpunten net iets te uiteenlopend.

Eén van de eerste verwezenlijkingen van Infoma was de gezamenlijke infobrochure *Hetzelfde maar anders*, dat de voor de Vlaamse situatie te Nederlandse publicaties diende te vervangen. De verschillende nieuwsbrieven van de groepen smolten samen tot één blad, waardoor men meer informatie kon aanbieden, dubbel werk vermijden en op de verzendingskosten besparen. Door middel van een permanent secretariaat hoopte men effectiever en sterker te kunnen reageren op artikels in de pers en terzelfder tijd de voorlichtingsvergaderingen te coördineren.

Met het oog op een toekomstige subsidiëring en het aanwerven van personeel lanceerde bezieler Jackie Boeykens⁹ in 1975 het idee het los samenwerkingsverband om te vormen tot een vzw. Dit werd echter niet door iedereen, en vooral niet door het GOC Antwerpen, toen veruit het sterkste centrum, op gejuich onthaald. Daar vreesde men voor de autonomie van de afzonderlijke groepen, voor een verstoring van het labiele evenwicht tussen werking 'naar binnen en naar buiten' en voor een verlies aan medewerkers. Bovendien zou de vzw zich bijvoorbeeld meer en meer onafhankelijk van haar basis kunnen opstellen, hetgeen ertoe zou kunnen leiden dat men alle contact met de werkelijkheid verliest en problemen gaat minimaliseren. Ondanks deze opmerkingen keurde uiteindelijk toch iedereen het plan voor 'het pluralistisch coördinatie-orgaan met als doelstelling de integratie en ontplooiing van de zich homofiel voelende en/of gedragende mens in de maatschappij' goed, waardoor de blauwdruk voor de latere koepelstructuur werd uitgetekend.

Toch verenigde Infoma niet alle Vlaamse groepen. Naast haar was immers nog een andere, maar dan christelijk geïnspireerde koepel gegroeid, met als kern de Pastorale Werkgroep Homofilie (PWH). In een toen nog veel kerkelijker Vlaanderen wilde boegbeeld priester Wilfried Lammens de gelovige homo's binnen de Kerk houden, maar ze terzelfder tijd ook strijdbaar maken om deze van binnenuit te veranderen. Al snel kwam de maatschappijgerichte actie er voorop te staan. De aanwezigheid van een priester bewerkstelligde trouwens dat nogal wat deuren zich openden die anders gesloten waren gebleven. Bijvoorbeeld bij het socio-cultureel werk, waarvan een heel groot deel in handen was van christelijk geïnspireerde bewegingen, en bij katholieke publicaties, al bracht dit de groep wel in aanvaring met de Antwerpse bisschop. Nogal

⁹ Jackie Boeykens kwam in 1964 in contact met de homobeweging, en bleef erin actief tot het eind van de jaren 1980. Hij was een groot voorstander van meer samenwerking tussen de groepen en een consensus-figuur, en werd bijgevolg de eerste voorzitter van Infoma en later FWH (tot 1982). In de jaren 1970 hield hij zich ook bezig met de lobbying in de politieke en de gerechtelijke wereld.

wat betrokkenen omschrijven die infoavonden als uitermate belangrijk. “Maar je kan dat niet meer begrijpen vanuit de mentaliteit van vandaag; het waren echt totaal andere tijden. Dat was fantastisch. Dat was echt pionierswerk. En dat maakte het zo dankbaar. Want alleen al dat ze je zagen, was al een doorbreken van vooroordelen. Je kwam zo in contact met goedmenende mensen die echt onwetend waren, en voor wie een wereld opening. De mooiste reactie was bij de VU-jongeren in Brugge : ‘Maar dat kan toch niet : u hebt een baard en lang haar’. Dat waren de primaire vooroordelen waarmee je af te rekenen kreeg”¹⁰. Tijdens die voorlichtingsvergaderingen verstrekte men informatie op een zelfbewuste – geen geschooi om begrip – maar niet-agressieve manier. En daarbij werd de houding van de Kerk steeds scherper in vraag gesteld, evenwel zonder dat men koos voor een confrontatiegerichte politiek : men bleef geloven in de geduldige dialoog.

Nadat in 1975 was beslist tot decentralisatie van de activiteiten van de PWH naar de provincies, zodat de Federatie van Vlaamse Sjaloomgroepen het licht zag als overkoepeling van de regionale groepen, volgde een jaar later de erkenning – en vervolgens ook de subsidiëring – als een nationale organisatie voor volksontwikkeling door het Ministerie van Nederlandse Cultuur.

Infoma aasde echter op net hetzelfde en dat vond cultuurminister Rika De Backer toch iets van het goede te veel. Bovendien plande de overheid op termijn een herziening van de subsidiëringpolitiek ten opzichte van de groepen die actief waren met wat men toen categoriaal opbouwwerk noemde. Voortaan zouden niet meer de verschillende groeperingen afzonderlijk worden betoelaagd, maar één erkende koepelorganisatie. Gedwongen door de omstandigheden, en in het teken van het pluralisme, werden fusiesprekken aangeknoopt. Een heleboel misverstanden en historisch gegroeid wantrouwen dienden te worden overwonnen. Dat lukte ogenschijnlijk. In 1977 volgde de samensmelting tot de Federatie Werkgroepen Homofilie (FWH)¹¹. In de praktijk kwam de fusie er echter op neer dat de Federatie van Vlaamse Sjaloomgroepen werd opgeslorpt door Infoma.

Als gevolg van een FWH-studieweekend over ‘vrouwen in de Vlaamse homofiele beweging’ ontstond verder een autonoom Coördinatiecomité Homofiele Vrouwen-groepen, later Coördinatiecomité Lesbische Vrouwen (CoCoLeV). Er werd daarbij geopteerd voor een regelmatige coördinatie tussen de verschillende lesbische groepen – al dan niet aangesloten bij de FWH – en voor het uitwerken van een gemeenschappelijk platform. In de praktijk was deze lesbische koepel vooral een instrument om gedurende drie jaar op een structurele en zichtbare manier deel te nemen aan de nationale vrouwendag.

¹⁰ Eigen verzameling documenten, interview Wim Lambert door auteur, 21.2.2002.

¹¹ In 1990 veranderde de naam symbolisch in Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit. Intussen gaat de koepel als Halebifederatie door het leven.

IV. Tegen de heteronorm (1)

De maatschappelijke ontwikkelingen eind jaren 1960 lieten natuurlijk ook de homo- en lesbiennebeweging niet onberoerd. Net zoals de linkse Dolle Mina's voor vuurwerk zorgden binnen de vrouwenbeweging, verschenen er in homo/lesbisch België nieuwe groepen die onder meer openheid, confrontatie en zelfbewustzijn vooropstelden. Ook hier was er een duidelijke beïnvloeding vanuit het buitenland.

In Nederland was er de Federatie Studentenwerkgroepen Homofilie die de 'ruimdenkendheid' – men aanvaardde de homofiel zolang deze vooral maar niet liet blijken zo te zijn – wenste in te ruilen voor daadwerkelijk integratie. Met als nieuwe leuze 'Integratie door confrontatie' probeerde men de homoseksuele leefwijze zichtbaar te maken door middel van acties: geïntegreerde dansavonden, dansacties in heterodancings, openbare zoenacties... In januari 1969 volgde zelfs een actie op het Binnenhof in Den Haag. In Frankrijk, in de marge van de bezetting van de Sorbonne, was dan weer kort een *Comité d'Action Pédérastique Révolutionnaire* opgedoken. Maar vooral de Stonewall-rellen in New York, eind juni 1969, luidden een nieuw tijdperk in ¹². Voor het eerst vochten de homo's daar immers terug, lieten ze de aanhoudende pesterijen door de politie niet zomaar over zich gaan. "we are going to be who we are.." was voortaan hun leuze ¹³.

Spoedig vormden zich ook aan onze kant van de Atlantische Oceaan radicalere homo/lesbische bevrijdingsorganisaties, geïnspireerd door het Amerikaanse voorbeeld, maar wortelend in de eigen tradities. Ons land bevond zich op het kruispunt van al die invloeden. Daarbij was het *Front Homosexuel d'Action Révolutionnaire* (FHAR) in Parijs van groot belang. Zij keerde zich duidelijk tegen de normaliteit, tegen het gezin. Het 'verschil' werd als iets positief geëvalueerd, 'abnormale' seksualiteit werd uitbundig getoond, en burgers werden getart. Men kwam op straat, geschminkt en verkleed, en verwekte schandaal. Men ontzag niemand: de te brave, burgerlijke homo- en lesbiennebeweging werd de mantel uitgeveegd, de puriteinse linksen moesten het evenzeer ontgelden.

De FHAR hield het uiteindelijk niet erg lang uit. Haar revolutionaire gedachtegoed sijpelde wel tamelijk snel door in ons land, eerst met de oprichting van de *Mouvement Homosexuel d'Action Révolutionnaire* (MHAR) in Brussel en Luik, kort daarop met De Rode Hond in Gent. Bernard Lanssens, één van de MHAR-oprichters en toen wonend in een soort van hippy-gemeenschap in de hoofdstad, voelde zich immers niet thuis in

¹² De *Stonewall Inn* was een populaire homobar in *Greenwich Village*, New York. In de nacht van 27 op 28 juni 1969 viel de politie er niet aangekondigd binnen, hetgeen in die specifieke bar uitzonderlijk was... Het beledigende optreden van de agenten resulteerde al snel in geweldadige rellen die enkele nachten zouden duren. De daaropvolgende maand werd het Gay Liberation Front opgericht.

¹³ JEFFREY WEEKS, *Coming Out. Homosexual Politics in Britain from the Nineteenth Century to the Present*, London, Quartet Books, 1977, p. 188-189.

- De kop van de manifestatie tijdens de internationale homodag in Antwerpen in 1979, georganiseerd door De Rooie Vlinder, met de eis tot afschaffing van het artikel 372bis uit het strafwetboek. (Foto Kris de Munter, privé-collectie Guido Totté)

de homowereld van het begin van de jaren 1970. “*Il y avait d’une part les vieux, le monde conservateur – alors à l’ULB et dans ma communauté je n’étais pas du tout là-dedans – et d’autre part les bars où l’image était des hommes efféminés, plus exactement à mes yeux des caricatures d’homosexuels. Le CCL, c’était la mentalité Arcadie : il fallait se faire accepter par la société. Et donc on devait être plus catholique que le pape, on devait être respectable. J’ai senti le CCL comme quelque chose de normatif. Alors à ce temps-là j’étais dans la contestation, j’étais à l’inverse de ça. Mais les bars n’étaient pas une alternative. Ces hommes que j’y voyais ne m’attiraient pas du tout. Moi, je voulais faire l’amour avec des gauchistes, avec des hippys, avec des hommes. Et pas à quelque chose qui ressemble à moitié à une femme, ou en tout cas qui joue les petites manières féminines. Et je n’avais pas envie non plus de faire l’amour à une cravate*”¹⁴.

¹⁴ Eigen verzameling documenten, interview Bernard Lanssens door auteur, 3.11.2004.

Zoals gebruikelijk in die tijd hadden zowel de MHAR als de Rode Hond een vrij informele werking. Ze bestonden uit mannen en vrouwen, homo's en hetero's, die meenden dat de hele zaak 'militant, radicaal en politiek' aangepakt diende te worden, waarbij de FHAR-publicatie *Le rapport contre la normalité* zowat verplichte lectuur was. De andere bestaande halebogroepen werden van de hand gewezen omdat hun activiteiten in het beste geval tot schijntolerantie zouden leiden. "Gaan we nu eindelijk eens leren terugschoppen, of blijven wij om begrip en verdraagzaamheid smeken?"¹⁵.

De solidariteit tussen vrouwen, seksuele minderheden, kinderen en jongeren en het bijbrengen van inzicht in de eigen verdrukking zouden leiden tot de radicale afbraak van de kapitalistische en burgerlijke maatschappij en de opbouw van een revolutionaire en vrije socialistische maatschappij. Het vernietigen van de normen – niet het minst de heteronorm – stond bijgevolg voorop, het lustprincipe werd in de plaats van het winstprincipe geplaatst, de burgerlijke en reformistische visies werden afgewezen ten voordele van de revolutionaire visie. Daarnaast trok men ook van leer tegen het gebruik van het verhullende woord 'homofiel'.

En zoals het toen hoorde, werd er oneindig veel gediscussieerd. Maar men beperkte zich niet tot het theoretische vlak. Men wilde zich ook tonen. Dus organiseerde de MHAR enkele "'*gais dimanches*': *pique-niques sur les pelouses avec jeux divers, à la pointe sud du lac Robinson, Bois de la Cambre*"¹⁶. Er was de deelname aan een abortusbetoging in Gent, op zaterdag 24 maart 1973 : misschien wel de allereerste keer dat Belgische homo's en lesbiënes duidelijk zichtbaar als homo's en lesbiënes de straat opkwamen. Deze radicalere kernen verdwenen echter snel. Pas drie jaar later werd de draad weer opgenomen door de Rooie Vlinder.

V. Tegen de heteronorm (2)

Eind 1976 kreeg Vlaanderen inderdaad opnieuw een militante linkse homogroep, opgericht door homo's die ontgoocheld waren omdat ze met hun homoseksualiteit niet terecht konden in de linkse beweging enerzijds, en met hun links-zijn niet in de homo- en lesbiënebeweging anderzijds. De Rooie Vlinder was geboren, en kreeg als ondertitel 'socialistische actiegroep voor de bevrijding van de homoseksualiteit' mee.

Analoog aan een deel van de vrouwenbeweging klonk het : "Geen homobevrijding zonder socialisme, geen socialisme zonder homobevrijding !". Het socialisme – eerder een anti-begrip : tegen fascisme, tegen seksisme, tegen het gezin, tegen het kapitalisme – zag men dus als een noodzakelijke, maar zeker geen voldoende voorwaarde voor

¹⁵ "Frankrijk1", in *De Plaat*, (1973) 1, p. 10.

¹⁶ Zie : BART HELLINCK, "Le MHAR en avait marre", in *Het ondraaglijk besef*, (2004) 10, p. 19-23.

homobevrijding. In hun eigen krant werd dat als volgt verwoord: “We moeten onze strijd verbinden met die van alle onderdrukten. En we moeten afstappen van de verouderde linkse opvattingen, dat alle ‘randproblemen’ zich wel zouden oplossen, één keer de nieuwe socialistische maatschappij zou gevestigd zijn. Daar geloofden we nml. niet in, en zoveel tijd en geduld hadden we nu ook weer niet”¹⁷.

Als actiegroep wilde de Rooie Vlinder naar buiten treden en de maatschappij op een militante wijze confronteren met homoseksualiteit. Tussen haar ontstaan en ontbinding in 1981 nam de Vlinder duidelijk zichtbaar deel aan tientallen abortus-, antifascisme-, antiraketten- en anti-kernenergiebetogingen en 1-mei-stoeten, debatten en infovergaderingen. Daarnaast organiseerde men ook zelf manifestaties waar de eigen eisen naar voor werden schoven. *De Rooie Vlinder* zorgde voor sensatie, voor iets met ‘nieuwswaarde’, dus waren de media geïnteresseerd.

Wellicht de meest spectaculaire ondernemingen waren de homodagen, waarvoor telkens uitvoerig was gelobbyd bij de Nederlanders zodat deze in ruime mate aanwezig waren. In Gent, op 18 maart 1978, nog binnenskamers, maar toch al met 2200 aanwezigen. Het jaar daarop, op 5 mei in Antwerpen, al met een eerste betoging – met 3000 manifestanten – en een “janettennacht”, om homoseksualiteit “weg te halen uit de sfeer van angst, schaamte, onderdrukking en discriminatie”. Men wilde zichzelf vieren: “dat wij homo zijn, dat wij dat plezant vinden, dat al wie dat niet geestig vindt, de pot op kan, en dat we niet meer met onze voeten gaan laten spelen. Omdat homoseks voor alles geestig is”¹⁸. Men was het ‘getolereer’ beu: dat je er wel bij mocht zijn, maar dat je toch heel veel ‘dank u, dank u’ moest zeggen. De Vlinder verkoos bijgevolg homoseksualiteit op straat te brengen, desnoods inclusief alle zogenaamde vooroordelen. Het maakte daarbij niet uit of dat de etiketten versterkte: liever het etiket homo dan als hetero bekeken te worden.

Vanzelfsprekend keerde de Rooie Vlinder zich ook tegen de conformistische ‘homofiele’ beweging. Er was onvrede met hun voorzichtige, brave en moraliserende aanpak waarbij al te vaak verwijfdheid werd veroordeeld, het ideaalbeeld van de ‘vaste vriend’ werd vooropgesteld en de pedoseksuelen in de kou werden gelaten. Naast de antipatriarchale strijd beschouwde de Rooie Vlinder pedoseksualiteit immers als een belangrijk actieterrain: het ‘recht van kinderen en jongeren op een eigen zelfgekozen bestaan en op eigen vrije seksualiteit’ werd dan ook beklemtoond. Vanuit die logica bepleitte de groep het verdwijnen van iedere leeftijdsgrens voor seksualiteit. Tijdens de eerste homodag in Gent had de Vlinder bijvoorbeeld heel openlijk de kinderopvang toevertrouwd aan de Studiegroep Pedofilie. (In het verslag hiervan dat in de krant *De Gentenaar* verscheen, had de journalist het over “een biezonder gezellige boel”, zonder evenwel te vermelden wie ervoor instond...).

¹⁷ “Drie jaar seksueel gauchisme”, in *De Rooie Vlinder*, (1979) 11, p. 8.

¹⁸ “Drie jaar seksueel gauchisme”, in *De Rooie Vlinder*, (1979) 11, p. 10.

internationale
homodag
antwerpen

JANETTENNACHT
5 mei '79
arenahal
antwerpen

steunen kan ook financieel op rekening nr: 001.0481359.24 Van vzw de rooze vlinder, vissersij 132
9000 gent met vermelding: STEUNFONDS HOMODAG . . .
druk: goff gent

K.v. R. Elzevier | Rotterdamstr. 44a | A'gen

antwerp 1979

- Affiche van de Janettennacht te Antwerpen, volgend op de internationale homodag op 5 mei 1979. (Fonds Suzan Daniel, AMSAB)

Hadden de Vlinders niet echt een hoge pet op van de FWH, omgekeerd waren de relaties evenmin erg hartelijk, toch bij het grootste deel van de Federatie. Men stond er doodsangsten uit omdat ze dachten dat alle resultaten van jarenlang werken zouden worden teniet gedaan door “een paar onnozelaars die in vrouwenjurken wilden rondlopen”¹⁹. De bom barstte pas echt nadat enkele voorlichtingsvergaderingen van de FWH en haar centra waren verstoord en PS-volksvertegenwoordiger Ernest Glinne door de Vlinders via ULB-professor Michel Vincineau bereid was gevonden een wetsvoorstel ter afschaffing van artikel 372bis in te dienen. Op zich maakte het op dat moment geen enkele kans, maar men wilde de discussie in de openbaarheid brengen. Daarbij doorkruiste men volledig de strategie van de koepel om de wetswijziging zeer stiekem, via een binnenskamerse politiek van lobbying, binnen te smokkelen via een globaal plan voor de hervorming van het *Strafwetboek*²⁰.

Sowieso probeerde de Rooie Vlinder via verschillende manifestaties een janettencultuur te propageren, als symbool voor de verwerping van normen, rolpatronen, zelfcensuur en normaliteit. ‘Janet’ werd als geuzennaam gebruikt. Verder werden filmfestivals georganiseerd en er werd nagedacht over de beeldvorming,... In het tijdschrift verschenen artikelen over het seksleven van de leden, om niet alleen te manifesteren dat men homo was, maar ook hoé men die homoseksualiteit beleefde.

Aan vrouwenzijde was in diezelfde periode een analoge, maar publiek minder zichtbare evolutie aan de gang. Tussen 1978 en 1982 waren in Gent achtereenvolgens Liever Heks en Çatal Hüyük actief: discussie- en actiegroepen van een tiental lesbiennes. Combineerde de eerste groep echter nog de radicaal-feministische theorie met het socialisme, dan liet de tweede groep dat laatste helemaal vallen. In elk geval verzette men zich tegen de heteronorm en tegen de integratie in de bestaande maatschappij, en stond men kritisch tegenover de meestal te heterogerichte vrouwenbeweging. Lesbisch-zijn was voor hen terzelfder tijd een emotionele én een politieke keuze.

Wat de Rooie Vlinder betreft, vergde de beperkte groep – alhoewel niet noodzakelijk kleiner dan de meeste FWH-centra – een groot engagement en onvermijdelijk ook een erg sterke emotionele betrokkenheid. Het leverde de groep verwijten van narcisme

¹⁹ Eigen verzameling documenten, interview Ludo Smits door auteur, 14.2.1995.

²⁰ In de jaren 1970, en naar aanleiding van verkiezingen, heeft Infoma/FWH regelmatig de politieke partijen bevroegd naar hun standpunten inzake de maatschappelijke positie van homo's en lesbiennes. Daarnaast onderhield FWH-voorzitter Jackie Boeykens zelf de politieke contacten, al slaagde hij er op dat moment niet in de topfiguren te bereiken. De politici antwoordden echter steeds dat een wetsvoorstel tot afschaffing van art.372bis weinig kans op slagen had aangezien eerst het maatschappelijk klimaat diende te worden ‘voorbereid’. Daarom verlegde de FWH gedeeltelijk zijn aandacht naar de justitiële en politieke wereld, onder meer de commissie voor de herziening van het strafrecht. Belangrijk in die context is de studiedag die in 1977 samen met de Stichting Lodewijk de Raet is georganiseerd, en waarop Raymond Charles, toen advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie, als gastspreker fungeerde. Charles lag in de jaren 1950-1960 mee aan de basis van art.372bis, maar veranderde uiteindelijk van mening onder invloed van de FWH.

en sectarisme op, en een vergelijking met een zelfhulpgroep. In elk geval kende de groep een (theoretische) radicalisering, waardoor de interne tegenstellingen niet meer overbrugbaar zouden blijken en wat restte van de Vlinders besloot dan maar tot een ontbindingsfeest.

Ten gevolge van die evolutie was de verwijzing naar het socialisme, omwille van de toenemende kritiek op links in de praktijk, bijvoorbeeld al meermaals in vraag gesteld. Terwijl aanvankelijk vooral de verhouding van de groep tot de vrouwenbeweging en tot het socialisme voorop stond, werd later hoe langer hoe meer het 'eigen homo-zijn' benadrukt. Van pro-homo evolueerde men vervolgens in de richting van anti-hetero : "Elke hetero die de evidentie van de heteroseksualiteit in de maatschappij én bij zichzelf niet in vraag stelt, onderdrukt homoseksualiteit"²¹. Met de discussie over 'macht' kwam dan finaal ook 'de homo' zelf en zijn gedrag onder schot.

Zoals het hoorde bij een groep als de Rooie Vlinder werd er vanzelfsprekend dus ook heel veel gediscussieerd. Het verschil tussen de theorie en de praktijk zorgde daarbij onvermijdelijk voor ontgoochelingen. Want de maatschappij hield niet op aan de deur van de groep, zodat wie in de maatschappij en in het homomilieu het zwakste stond, dat vaak ook binnen de Vlinder bleef. Het vinden van een verantwoordelijke uitgever voor de publicaties bleek verder geen evidentie. En David Davidse herinnert zich "nog één van de momenten dat ik zeer zwaar gechoqueerd was. Op een vergadering stelde ik toevallig de vraag wie het al allemaal aan zijn ouders had verteld. En toen viel er een ijselijke stilte. Dan bleek dat een aantal mensen met de meest waanzinnige excuses afkwamen. Dus met grote overtuiging verkondigden ze dat iedereen ervoor moest uitkomen, maar hun ouders mochten het niet weten"²².

Verskillende oorzaken voor het einde van de Rooie Vlinder werden naar voor geschoven : actiemoeheid, het ontbreken van ideologische eenheid, de afwezigheid van enige structuur, allerlei spanningen, te hoge verwachtingen, een andere tijdsgeest, een gebrek aan humor, het agressieve imago van de Vlinder dat nieuwe mensen afschrikte,... Hoe dan ook werden de werkingsterreinen van de groep in 1981 door drie nieuwe organisaties overgenomen, waaronder het Roze Aktiefrent (RAF). Intussen had de Rooie Vlinder echter de zogenaamde 'burgerlijke beweging' duidelijk beïnvloed.

VI. En de Franstaligen ?

Eind 1973 ontstond in Brussel al de lesbische groep *Les Biches Sauvages*, die zich inschakelde in de diverse acties van de feministische beweging. Een tweetal jaar later volgde de groep Homo-L. Sindsdien lijkt er aan Franstalige kant een duidelijk grotere

21 E. VANSANT, "ik ben een janet. ik laat me niet overrijden !", in *De Rooie Vlinder*, (1978) 9, p. 12.

22 Eigen verzameling documenten, interview David Davidse door auteur, 3.2.1995.

basis voor een radicaal-lesbische werking dan in Vlaanderen. Met de gemengde homo- en lesbiënbeweging hadden ze weinig tot niks te maken, terwijl de verhouding tot de vrouwenbeweging bijwijlen tumultueus was. In het begin van de jaren 1980, Homo-L had intussen de naam gewijzigd in *Lesbiennes Radicales*, zou deze groep trouwens de Brusselse ‘heteroseksuele’ vrouwenbeweging achter zich laten om zich louter en alleen nog bezig te houden met de exclusief lesbische eisen.

Wat de homomannen betreft, werd in oktober 1976 aan de ULB de *Groupe de Libération homosexuelle* (GLH) opgericht. Volgens medewerker Philip Turner ging de initiatiefnemer ervan uit “*que dans les universités il y aurait beaucoup de militants. Et il a été très déçu, parce que le GLH a attiré beaucoup de jeunes comme moi qui faisaient leurs premiers pas en tant qu’homosexuels, et qui étaient plus intéressés par l’amour et le sexe et pas beaucoup par la politique et le militantisme gai*”²³.

Toch had de GLH nadrukkelijk een op de maatschappij gerichte werking. Terwijl oudere groepen als het CCL en ADEHO nog altijd heel voorzichtig en relatief verborgen werkten, zorgde de nieuwe organisatie voor de TV-uitzending “*J’ai même rencontré des pédés heureux*” (1978) en organiseerde ze een eerste homofilmfestival (1979). Daarnaast stond de GLH in voor meerdere programma’s op diverse vrije radiozenders in Brussel en Louvain-la-Neuve, zoals “*Non papa, pas toi... ou les pédés sans files...*”, “*Etre gai, c’est pas triste*” of “*Un vent p.d. souffle sur le ghetto*”. “*C’était notre but d’essayer de contacter le plus grand nombre d’homosexuels isolés à Bruxelles, et même en dehors de la capitale. Il y avait même des gens de Linkebeek qui nous écrivaient en disant qu’ils nous écoutaient cachés dans leur chambre à coucher*”²⁴.

In het begin van de jaren 1980 zou een deel van de medewerkers zich afscheuren van de GLH om onder de naam *Antenne Rose* (AR), en met een minder militant discours, verder te gaan. AR, later herdoopt in *Tels Quels*, zou de daaropvolgende periode uitgroeien tot de sterkste schakel in het Franstalige homo/lesbische verenigingsleven.

VII. De ‘burgerlijke beweging’ geradicaliseerd...

In Vlaanderen kon de FWH duidelijk niet echt op tegen het succes, onder meer in de media, van de Rooie Vlinder. Distantieerde de voorzitter van de koepel zich in 1978 in de krant *Vooruit* nog openlijk van de eerste homodag dan draaide men het jaar daarop op het allerlaatste moment bij en riep men alsnog op aanwezig te zijn op 5 mei 1979. Men koos dus eieren voor zijn geld, vanuit de optie : actief meedoen om zo een tegengewicht te vormen. Op die manier hoopte men het geheel nog wat te kunnen sturen, om er de

²³ Eigen verzameling documenten, interview Philip Turner door auteur, 25.6.2005.

²⁴ Eigen verzameling documenten, interview Philip Turner door auteur, 25.6.2005.

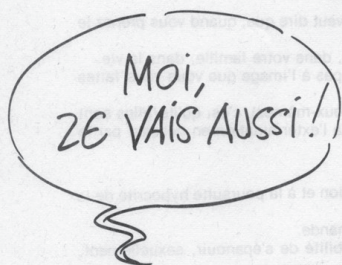
scherpe kantjes af te vijlen. Het jaar daarop ging men nog verder, en werd het intussen tot 'Homo- en lesbiënedag' omgedoopte evenement in Brussel georganiseerd door verschillende organisaties aan beide kanten van de taalgrens, waaronder de Rooie Vlinder en de FWH.

Maar die evolutie zou er voor zorgen dat de koepel enkele jaren later bijna voorgoed van het toneel verdween. Want tijdens de jaren 1980 werd ook de homo- en lesbiënebeweging geconfronteerd met de economische crisis, een zekere verrechtsing van het maatschappelijk klimaat en het opduiken van aids, terwijl eveneens bekend raakte dat de politiediensten nog altijd homoseksuelen ficheerden en registreerden. Het waren echter vooral interne spanningen – onder meer tussen mannen en vrouwen, gelovigen en vrijzinnigen, 'links' en 'rechts', vrijwilligers en vrijgestelden... – die ertoe leidden dat in het midden van dat decennium de beweging nagenoeg aan de grond zat.

Hoe dan ook leek het op het eind van de jaren 1970 en het begin van het daaropvolgende decennium nog relatief goed te gaan met de homo- en lesbiënebeweging. Met de jaarlijkse subsidie van 800.000 frank en de komst van de eerste vrijgestelden kon de FWH zich vanaf 1978 geleidelijk meer uitbouwen. De oprichting van groepen – waaronder een werking voor ouders van homo's en lesbiënes – werd gestimuleerd, al werd globaal gezien toch meer belang gehecht aan de kwantiteit dan aan de kwaliteit. Er waren homo/lesbische radioprogramma's en homotheater. Na tien jaar windstilte besteedde de openbare omroep nog eens aandacht aan het thema, met zelfs twee erg toegankelijke programma's in evenveel maanden. Er verschenen een aantal boeken (*Heerlijk, Een ander strand, Het Vlaams heksenboekje*). Er gingen congressen en studiedagen door over de positie van de homofiele vrouw in de beweging, over jongeren, over homoseksualiteit in het jeugdhuis, over welzijn, coming-out, onderwijs, ouderschap, religie en moraal, en zelfs homostudies. Scholen werden bezocht om er voorlichting te geven, of om aan de schoolpoorten pamfletten uit te delen. SP-volksvertegenwoordiger Luc Van Den Bossche nam het wetsvoorstel van Ernest Glinne over, en werkte vervolgens met de homo- en lesbiënebeweging en de Liga voor de Mensenrechten een eerste voorstel van antidiscriminatiewet uit.

Onder invloed van de radicalere groepen, en de eigen progressieve vleugel, was de Federatie dus geëvolueerd tot een meer actiegerichte aanpak. Naast het bijdraaien met betrekking tot de homo- en lesbiënedagen, uitte zich dat in het zich inschakelen in de gerucht makende acties rond het ontslag van een lesbische lerares in Henegouwen, een echtscheidingszaak, de sluiting van enkele homosaua's op beschuldiging van ontucht, discriminerende uitspraken vanuit het katholiek onderwijs,... Na het verdwijnen van de Rooie Vlinder dacht men zelfs luidop na over het oprichten van een eigen actiegroep. En niet onbelangrijk : het eigen tijdschrift liet, weliswaar onder protest van een aantal groepen en abonnees, de nietszeggende titel 'Infoma' vallen ten voordele van *De Homokrant*.

grand pd dansant

**SAMEDI 12 MAI A 20H30
A L'ULB**

salle de cité
avenue paul héger,22
bruxelles 1050

avec:le groupe skets
l'émission t.v.:
"j'ai même rencontré
des pédés heureux,,

p.a.f.: 70fr.

organisé par le groupe de libération homosexuelle
avec la collaboration du cercle parallèle

ED. RESP. J.P. BRAINE RUE PHILIPPE LE BONGS 1040BXL

EXEMPT DE TIMBRE

Impression asbl «22 mars»/T.736.27.76

- Affiche van een 'pd dansant', georganiseerd door de *Groupe de Libération homosexuelle* in 1979. (Fonds Suzan Daniel, AMSAB)

Ook inhoudelijk veranderde er iets : de pluralistische opstelling werd in vraag gesteld. Ze werd immers geïnterpreteerd als behoudsgezind, aangezien zij al te vaak een remmende invloed had of verhinderde dat duidelijke standpunten werden ingenomen. Dus nee, de beweging kon niet anders dan links zijn. Frontvorming met bijvoorbeeld het Roze Aktiefrent was bijgevolg gewenst, het klassieke onthaal werd beschouwd als voorbijgestreefd missiewerk. Integratie bleef wel het einddoel, maar dit mocht niet leiden tot assimilatie, conformisme en aanpassing aan de bestaande maatschappij. Dit alles werd vertaald in nieuwe politiek-ideologische opties die quasi unaniem tijdens een Algemene Vergadering werden goedgekeurd.

Tot zover grotendeels de theorie, want in de praktijk waren de verschillen met vroeger minder groot. De homo- en lesbiënedagen waren dan wel overgenomen, maar eerder omwille van financiële redenen, zodat ze al snel werden herleid tot veredelde fuiven, dus binnen vier muren. Daarenboven werden de veranderingen in veel centra vooral gedragen door de beroepskrachten (BTK'ers of DAC'ers); er was hiervoor beduidend minder animo te bespeuren bij de basis. Die groepen stemden uiteindelijk wel de nieuwe opties voor de FWH, maar beriepen zich meteen op hun autonomie om ze vooral zelf niet te moeten toepassen : “de tijd was er nog niet rijp voor”, of “bij ons zijn die opties niet toepasbaar”... De jongeren die afkwamen op de jongerenwerking – eigenlijk opgericht omdat men op die manier bijkomende subsidies kon ontvangen – botsten al gauw op de oudere garde. En op de FWH-acties waren steeds enkel de vertrouwde gezichten te zien. Het illustreerde mooi de kloof tussen de koepel en de erbij aangesloten centra, die erg verscheiden waren qua grootte en organisatorische uitbouw, financiële mogelijkheden, impact op de regio, gevoerde politiek of werking.

Hun onderlinge relatie is trouwens steeds moeilijk gebleken. Men werkte feitelijk naast elkaar, op een andere golfengte en op een ander terrein, zonder goed te weten waarmee de ander bezig was of wie met welke problemen af te rekenen had. Zonder er ook begrip voor op te brengen. Meermaals is wel geprobeerd die onderlinge communicatie aan te zwengelen, maar tevergeefs.

VIII. Epiloog

Naast de wrijvingen tussen koepel en centra zou de FWH in het midden van de jaren 1980 in toenemende mate worden geconfronteerd met nog andere spanningen : tussen mannen en vrouwen, tussen professionelen en vrijwilligers, tussen gelovigen en vrijzinnigen, tussen links en rechts. Heel lang probeerde men die tegenstellingen met de mantel der liefde te bedekken, dienden alle betrokkenen quasi constant aandacht te hebben voor alle mogelijke gevoeligheden. Dat betekende dat men dikwijls moest zwijgen, waardoor de Federatie allesbehalve over een duidelijk profiel beschikte.

En de situatie verbeterde zeker niet. De interne tegenstellingen groeiden : voor de enen ging het allemaal niet ver genoeg, terwijl men voor anderen al een brug te ver was

gegaan. FWH werd geleidelijk een heksenketel : groepen uit verschillende strekkingen stapten uit de koepel, persoonlijke tegenstellingen werden met een ideologisch sausje overgoten, mensen in categorieën opgedeeld.

Er volgde een chaotische en uitermate gespannen periode. De vriendsfeer was weg, het onderling vertrouwen zoek. Alles hoopte zich op : de tegenstellingen waren te groot, de standpunten waren niet meer te verzoenen en werden bovendien constant op de spits gedreven. Uiteindelijk spatte de etterbuil in 1985 uiteen, waardoor de koepel verlamd raakte.

Toch was er beslist meer aan de hand. Nagenoeg de volledige homo- en lesbiënebeweging – zeker aan Vlaamse kant, maar wellicht was het aan de sowieso al zwakkere Franstalige zijde niet veel beter – lag midden jaren 1980 plat. Ook de meeste afzonderlijke centra maakten een crisis-, of toch minstens een windstille periode door. Verschillende groepen gingen overkop, onder meer omwille van financiële problemen doordat het groeiend commercieel circuit deels de ontspanningsfunctie overnam. De economische crisis maakte homo's en lesbiënes ook weer veel kwetsbaarder. In personeelsadvertenties werden soms zelfs expliciet homoseksuele kandidaten geweerd. Velen kropen bijgevolg opnieuw in de kast. En daarnaast dook aids op, dat aanvankelijk in volle sensatie als 'de homopest' werd voorgesteld, en de beweging evenzeer in het defensief drong.

Een gedwongen samengaan van uiteenlopende strekkingen, een opgedrongen polarisatie, een uitbouw die te snel moest gaan, een gebrek aan ervaring en dus quasi onvermijdelijk veel amateurisme, machtspelletjes, ... en vanzelfsprekend ook de maatschappelijke ontwikkelingen had de homo- en lesbiënebeweging in het algemeen, en de FWH in het bijzonder, aan de rand van de afgrond gebracht. Wellicht niet onbelangrijk daarbij was ook het verdwijnen van de belangrijkste, verenigende factor. Na een lange obstructie-politiek stemde de Senaat immers in 1985 in met de afschaffing van artikel 372bis.

De homo- en lesbiënebeweging zou verschillende jaren nodig hebben om van deze schok te bekomen. Ondanks veel belangrijk en verdienstelijk werk stond de beweging omstreeks 1990 dus nog uitermate zwak. Pas daarna zouden zowel die beweging als de maatschappelijke positie van homo's en lesbiënes ingrijpend veranderen, en bovendien aan een tempo dat men helemaal niet verwachtte. Maar dat is een ander verhaal.

* BART HELLINCK (°1971) behaalde aan de Universiteit Gent de diploma's van kandidaat burgerlijk ingenieur en licentiaat in de geschiedenis. Hij vervulde dit aan de Vrije Universiteit Brussel met de GGS Archivistiek en Hedendaags Documentbeheer. Sinds 1998 werkt hij als halftijds archivaris. Als mede-oprichter en bestuurslid van het Fonds Suzan Daniel is hij reeds meer dan tien jaar actief op het vlak van prospectie, inventarisatie en valorisatie van archief en documentatie betreffende homoseksualiteit. In *Het ondraaglijk besef*, het tijdschrift van het Fonds Suzan Daniel, publiceerde hij talrijke artikelen over het homo/lesbisch verleden van ons land.

Afkortingen

ADEHO	<i>Association pour la Défense des Homophiles</i>
AR	<i>Antenne Rose</i>
BRT	Belgische Radio-Televisie
BTK	Bijzonder Tijdelijk Kader
CCB	<i>Centre Culturel Belge</i>
CCL	<i>Centre de Culture et de Loisirs</i>
COC	Cultuur- en Ontspanningscentrum
CoCoLeV	Coördinatiecomité Lesbische Vrouwen
DAC	Derde Arbeidscircuit
FHAR	<i>Front Homosexuel d'Action Révolutionnaire</i>
FWH	Federatie Werkgroepen Homofilie
GLH	<i>Groupe de Libération homosexuelle</i>
GOC	Gespreks- en Onthaalcentrum
KUL	Katholieke Universiteit Leuven
MASH	<i>Mouvement d'Aide Sociale aux Homophiles</i>
MHAR	<i>Mouvement Homosexuel d'Action Révolutionnaire</i>
PMS	Psycho Medisch Schooltoezicht
PWH	Pastorale Werkgroep Homofilie
RAF	Roze Aktiefrent
RUG	Rijksuniversiteit Gent
SP	Socialistische partij
ULB	<i>Université libre de Bruxelles</i>